

JAMOATCHILIK FIKRIDA ELITANING BOSHQARUVI

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy Universiteti

Ijtimoiy fanlar fakulteti Sotsiologiya yo'nalishi

1-bosqich talabasi Abdullayeva Nozima

Anatatsiya. *Bu yerda biz elita xabarlarining individual jamoatchilik fikriga bevosita va bilvosita ta'sirini o'rganamiz. Siyosiy elita va siyosiy manfaatdor tomonlarning to'g'ridan-to'g'ri murojaatlari ular o'zlari etkazadigan xabarlarni tashkil qiladi, bilvosita murojaatlar esa shaxsning ijtimoiy aloqalari orqali filtrlangan xabarlardir. Bizning tadqiqot dizaynimiz laboratoriyada sinchkovlik bilan nazorat qilinadigan bo'lsa-da, elitadan jamoatchilikka xabar almashish va tabiiy muhitda tengdoshlar o'rtasidagi o'zaro aloqada bo'lishi mumkin bo'lgan ko'plab xususiyatlarni o'z ichiga olgan murakkab xabar almashish muhitini kuzatish va tahlil qilish imkonini beradi.*

Kalit So'zlar: *Jamoatchilik fikri, elita, siyosiy elita, manipulyatsiya, individual, Amerika Qo'shma Shtatlari, eksperimental, tadqiqot universitetlar, endogen.*

Jamoatchilik fikri atamasi 18-asrgacha qo'llanilmagan bo'lsada, jamoatchilik fikriga yaqindan o'xshagan hodisalar ko'p tarixiy davrlarda sodir bo'lgan ko'rinadi. Masalan, Bobil va Ossuriyaning qadimiy tarixida xalqona qarashlarga ishoralar mavjud, jumladan, xalifaning o'zini niqob qilib olib, uning boshqaruvi haqida nima deyishini eshitish uchun odamlar bilan aralashib ketadigan afsonasi. Qadimgi Isroil payg'ambarlari gohida xalqqa hukumat siyosatini oqlagan, gohida xalqni hukumatga qarshi chiqishga chaqirgan. Ikkala holatda ham ular olomonning fikrini o'zgartirish bilan shug'ullanishgan. Afinaning klassik demokratiyasida esa hamma narsa xalqqa, xalq esa so'zga bog'liq ekani odatda kuzatilgan. Boylik, shon-shuhrat va hurmat - barchasini xalqni ishontirish orqali berish yoki olib qo'yish mumkin. Bundan farqli o'laroq, Aflotun jamoatchilik fikriga unchalik ahamiyat bermadi, chunki u jamiyatni donoligi aholining bilimi va intellektual imkoniyatlaridan ancha yuqori bo'lgan faylasuf-shohlar boshqarishi kerak deb hisoblardi. Aristotel «xalqning qo'llab-quvvatlashini yo'qotgan kishi endi shoh bo'lmaydi», deb ta'kidlagan bo'lsa-da, u ko'zlagan jamoatchilik juda tanlangan guruh bo'lib, faqat balog'atga etgan erkaklar fuqarolari bilan cheklangan edi; uning davridagi Afinada ovoz beruvchi aholi, ehtimol, shahar aholisining atigi 10-15 foizini tashkil qilgan.

Jamoatchilik fikri, muayyan mavzuga oid individual qarashlar, qarashlar va e'tiqodlarning yig'indisi bo'lib, jamiyatning muhim qismi tomonidan ifodalanadi. Ayrim olimlar agregatga jamiyatning barcha yoki ma'lum bir qismi qarashlarining sintezi sifatida qaraydilar; boshqalar uni turli xil yoki qarama-qarshi qarashlarning yig'indisi deb biladilar. 1918 yilda yozgan amerikalik sotsiolog Charlz Xorton Kuli jamoatchilik fikrini keng kelishuv holati emas, balki o'zaro ta'sir va o'zaro ta'sir jarayoni sifatida ta'kidladi. Amerikalik siyosatshunos V.O. Key 1961 yilda jamoatchilik fikrini "hukumatlar e'tibor berishni oqilona deb hisoblaydigan xususiy shaxslarning fikrlari" deb ta'riflagan. 1990-yillarda statistik va demografik tahlilning keyingi yutuqlari jamoatchilik fikrini ma'lum bir demografik yoki etnik guruh kabi aniqlangan aholining jamoaviy nuqtai nazari sifatida tushunishga olib keldi. Jamoatchilik fikrining ta'siri faqat siyosat va saylovlar bilan cheklanmaydi. Bu madaniyat, moda, adabiyot va san'at, iste'mol xarajatlari, marketing va jamoatchilik bilan aloqalar kabi ko'plab boshqa sohalarda kuchli kuchdir. Amerikalik muharrir Uolter Lippman 1922 yilda nashr etilgan jamoatchilik fikri haqidagi shu nomdagi risolasida demokratiyalar jamoatchilik fikrini sir yaratishga moyilligi haqidagi kuzatishini shunday ta'kidlagan edi: "Bu sirni yetarlicha tushungan, fikrning malakali tashkilotchilari bo'lgan. saylov kuni ko'pchilik." Jamoatchilik fikrining voqeligi hozirda deyarli hamma tomonidan qabul qilingan bo'lsa-da, uning ta'riflanishida juda ko'p turli xillik mavjud bo'lib, u olimlarning ushbu mavzuga turlicha qarashlarini aks ettiradi. Jamoatchilik fikrining qarama-qarshi tushunchalari asrlar davomida shakllandi, ayniqsa, siyosat, savdo, din va ijtimoiy faollikka jamoatchilik fikrini o'lchashning yangi usullari qo'llanila boshlandi. Atrof-muhit omillari fikr va munosabatlarning rivojlanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Eng keng tarqalgan ijtimoiy muhitning ta'siri: oila, do'stlar, mahalla, ish joyi, diniy jamoa yoki maktab. Odamlar odatda o'z munosabatlarini o'zlari mansub bo'lgan ijtimoiy guruhlarda eng ko'p tarqalgan munosabatlarga moslashtiradilar. Tadqiqotchilar, masalan, Amerika Qo'shma Shtatlarida liberal bo'lgan kimdir uyda yoki ish joyida konservatizmga e'tirof etadigan odamlar tomonidan o'ralgan bo'lsa, u oilasi va do'stlari bo'lgan liberaldan ko'ra konservativ nomzodlar uchun ovoz berishni boshlaydi. ham liberal. Shunga o'xshab, Ikkinchi Jahon urushi davrida bir qismdan boshqasiga o'tgan AQSh armiyasidagi erkaklar ko'pincha o'z fikrlarini o'zlari ko'chirilgan bo'linmaning fikrlariga mos kelishi uchun o'zgartirishlari aniqlandi. Siyosiy elita oddiygina jamoatchilik fikriga "pandlash" bilan cheklanmaydi, balki uni shakllantirish va ta'sir o'tkazishga intiladi. Siyosat haqidagi elita xabarlarini ko'pincha jamoatchilikni nishonga oladi. Masalan, elitalar ommaviy axborot vositalari, saylovoldi tashviqotlari va press-relizlardan boshqa yo'llar qatori

siyosat to'g'risida jamoatchilik vakillariga to'g'ridan-to'g'ri murojaat qilish uchun foydalanadilar. Biroq, jamoatchilikning ko'p a'zolari bunday xabarlariga juda kam qatnashadilar. Shu sababli, jamoatchilikning katta qismi siyosatning afzalliklari suhbatda yoki tengdoshlar tomonidan ijtimoiy media xabarlarini orqali baham ko'rilgan shaxslararo o'zaro ta'sirlar orqali bilvosita siyosiy xabarlar bilan aloqada bo'lishi mumkin. Olimlar nafaqat ushbu xabarni iste'mol qiluvchilarga elita tomonidan to'g'ridan-to'g'ri murojaat qilishning ta'sirini, balki jamoatchilik o'rtasidagi keyingi o'zaro ta'sirlar orqali yuzaga kelishi mumkin bo'lgan bilvosita ta'sirlarni ham tushunishlari muhimdir. Siyosiy elita oddiygina jamoatchilik fikriga "pandlash" bilan cheklanmaydi, balki uni shakllantirish va ta'sir o'tkazishga intiladi. Siyosat haqidagi elita xabarlarini ko'pincha jamoatchilikni nishonga oladi. Masalan, elitalar ommaviy axborot vositalari, saylovoldi tashviqotlari va press-relizlardan boshqa yo'llar qatori siyosat to'g'risida jamoatchilik vakillariga to'g'ridan-to'g'ri murojaat qilish uchun foydalanadilar. Biroq, jamoatchilikning ko'p a'zolari bunday xabarlariga juda kam qatnashadilar. Shu sababli, jamoatchilikning katta qismi siyosatning afzalliklari suhbatda yoki tengdoshlar tomonidan ijtimoiy media xabarlarini orqali baham ko'rilgan shaxslararo o'zaro ta'sirlar orqali bilvosita siyosiy xabarlar bilan aloqada bo'lishi mumkin. Olimlar nafaqat ushbu xabarni iste'mol qiluvchilarga elita tomonidan to'g'ridan-to'g'ri murojaat qilishning ta'sirini, balki jamoatchilik o'rtasidagi keyingi o'zaro ta'sirlar orqali yuzaga kelishi mumkin bo'lgan bilvosita ta'sirlarni ham tushunishlari muhimdir.

Elita xabarlarining shaxslarning siyosiy munosabatlariga bevosita va bilvosita ta'sirini chuqurroq tushunish demokratik boshqaruv uchun muhim oqibatlariga olib keladi. Siyosiy elita va jamoatchilikni xabardor qilishga intilayotgan siyosiy manfaatdor tomonlarga ularning xabarlarini ijtimoiy aloqalar o'rtasida bo'lishishda yordam berish mumkin. Boshqa tomondan, elitadan kelgan yolg'on yoki chalg'ituvchi ma'lumotlar ijtimoiy tarmoqlar orqali ham shaxsan, ham onlayn tarzda tez tarqalishi mumkin, bu esa jamoatchilikning siyosat masalalari haqida noto'g'ri ma'lumotga ega bo'lishiga olib keladi. Bu ta'sirlar ovoz berish kabi xatti-harakatlarga va affektiv qutblanish kabi munosabatga quyi oqim ta'siriga ega bo'lishi mumkin. Bu yerda biz elita xabarlarining individual jamoatchilik fikriga bevosita va bilvosita ta'sirini o'rganamiz. Siyosiy elita va siyosiy manfaatdor tomonlarning to'g'ridan-to'g'ri murojaatlari ular o'zlari etkazadigan xabarlarini tashkil qiladi, bilvosita murojaatlar esa shaxsning ijtimoiy aloqalari orqali filtrlangan xabarlardir. Bizning tadqiqot dizaynimiz laboratoriyada sinchkovlik bilan nazorat qilinadigan bo'lsa-da, elitadan jamoatchilikka xabar almashish va tabiiy muhitda tengdoshlar o'rtasidagi o'zaro aloqada bo'lishi mumkin bo'lgan ko'plab

xususiyatlarni o'z ichiga olgan murakkab xabar almashish muhitini kuzatish va tahlil qilish imkonini beradi. O'rta G'arbdagi yirik tadqiqot universitetida talabalar tashkilotlari bo'yicha o'tkazilgan bir qator eksperimentlardan kelib chiqib, biz eksperimental bosqichlar bo'ylab kosmik xususiylashtirish bo'yicha elita xabarlarini tarqatamiz va bu xabarlar real dunyo ijtimoiy tarmoqlarida, ya'ni haqiqatda bir-birini biladigan va shaxsan uchrashadigan odamlarda qanday tarqalishini kuzatamiz. real vaqtda. Siyosiy elita va siyosat manfaatdor tomonlarning shaxsiy bo'lmagan xabarlarini odamlar o'z ijtimoiy tarmog'idagi do'stlari bilan o'z javoblarini bila turib baham ko'radigan sharoitda shaxsiy siyosat munosabatlariga ta'sir qilishiga kuchli dalillar topdik. Biroq, elita xabarlarini ijtimoiy aloqalar orqali filtrlanganda siyosat munosabatlariga ta'sir qilishiga oid hech qanday dalil topa olmadik.

Xulosa shuni ko'rsatadiki, natijalarimiz siyosatchilarga ta'sir ko'rsatish va bu siyosatchilarning o'zlari uchun endogen sifatida jamoatchilik fikrini qanday tushunishimizga ta'sir qiladi. Davlat siyosatining jamoatchilik fikriga, ya'ni "Amerika elektoratining global siyosat afzalligiga" qanchalik mos kelishi qizg'in muhokama qilinmoqda. Ba'zilar jamoatchilik fikri va davlat siyosati o'rtasida yuqori darajada muvofiqlik mavjudligini ta'kidlaydilar. Boshqalar esa ko'proq shubha bilan qaraydilar, ular fikr-siyosat aloqalarining zaifligiga va birinchi navbatda jamoatchilik fikrini elita manipulyatsiyasiga ishora qiladilar. Boshqalar kontingent yondashuv ostida ishlaydi, bu muayyan sharoitlarda ba'zi masalalar bilan kuchli fikr-siyosat aloqasini va boshqa sharoitlarda va boshqa masalalarda zaifroq aloqani namoyish etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8604325/>
2. https://www.researchgate.net/publication/271569140_LIMITS_OF_ELITE_INFLUENCE_ON_PUBLIC_OPINION
3. <https://academic.oup.com/ejil/article-abstract/30/4/1281/5822848>
4. <https://www.britannica.com/topic/public-opinion>